

پژوهشکده‌ی آمار

مرکز آمار ایران

مطالعه ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی اتباع غیرایرانی در ایران

محمد شیری (مجری)

نادر حکیمی‌پور

بهناز سرخیل

حسام خدامرادی

ایوب فرامرزی

گروه پژوهشی آمارهای اقتصادی

پاییز ۱۳۹۷

پیش‌گفتار

پدیده مهاجرت چه از نظر مهاجرت داخلی و چه از نظر مهاجرت بین‌المللی علاوه بر تأثیر بر رشد جمعیت، پیامدهایی دارد که بر اهمیت مطالعه آن افزوده است. شناخت علمی پدیده‌ی مهاجرت و ویژگی‌های مهاجران، پایه و مبنای مدیریت و سیاست‌گذاری مهاجرتی است. در این میان، مهاجرت‌های خارجی به دلیل تفاوت ساختار فرهنگی و اجتماعی کشور مبدأ و مقصد و مکانیزم‌های متفاوت و پیچیده تأثیرگذاری آن بر تحولات اجتماعی، اقتصادی و جمعیتی کشور مقصد، نسبت به مهاجرت داخلی از اهمیت بیش‌تری نیز برخوردار است. امروزه مهاجرت بین‌المللی، نقش برجسته و اساسی در پویایی جمعیت، تعادل بازارهای کار، تداوم توسعه و تسریع فرایندهای نوسازی و جهانی‌شدن، پیوند و ارتباطات فرهنگی جوامع مبدأ و مقصد و در نظام جهانی ایفاء می‌کند. از این رو، مهاجرت بین‌المللی موضوعی مهم در مباحث عمومی و سیاست‌گذاری‌های کلان در عرصه بین‌المللی و داخلی است و همه کشورهای که در معرض مهاجرت‌های بین‌المللی قرار دارند، به دنبال اتخاذ سیاست‌هایی هستند تا بتوانند مدیریت کارآمدی بر پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی مهاجرت خارجی داشته باشند. بررسی و شناخت مشخصه‌های جمعیت‌شناختی این گروه از مهاجران در کشور میزبان از اهمیت زیادی در تحلیل‌های مهاجرتی برخوردار است.

ایران در بستر تاریخی خود همواره کشوری در معرض جابه‌جایی‌ها و مهاجرت‌های خارجی بوده و از منظر مهاجرت خارجی، از میزان قابل‌توجهی از مهاجرفرستی و مهاجرپذیری بین‌المللی برخوردار بوده است. اما در دهه‌های اخیر ترکیب و الگوی مهاجرت خارجی سبب شده است تا بیش از پیش به این پدیده توجه شود. با توجه به اهمیت این موضوع، در پژوهش حاضر تلاش شده است تا ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی و جمعیتی مهاجرین خارجی در کشور مورد شناسایی قرار گرفته و با ویژگی‌های اقتصادی اجتماعی و جمعیتی اتباع ایرانی مقایسه شود.

این طرح پژوهشی بنا بر اعلام نیاز مرکز آمار ایران در پژوهشکده آمار و با همکاری آن مرکز انجام شده است. همکاران طرح به ترتیب آقایان دکتر محمد شیری به عنوان مجری و دکتر نادر حکیمی پور، دکتر ایوب فرامرزی، حسام خدامرادی و سرکار خانم بهناز سرخیل به عنوان همکار اصلی بوده‌اند که از تلاش و همکاری آنان قدردانی می‌شود. امید است نتایج این طرح بتواند در برنامه‌ریزی‌ها و تصمیم‌گیری‌های لازم در حوزه مورد بررسی مفید واقع شود.

گروه پژوهشی آمارهای اقتصادی

پژوهشکده‌ی آمار

فهرست مطالب

۱- کلیات.....	۱
۱-۱- مقدمه و طرح موضوع.....	۱
۲-۱- اهمیت و ضرورت موضوع پژوهش.....	۳
۳-۱- اهداف پژوهش.....	۴
۴-۱- روش پژوهش.....	۵
۲- مفاهیم نظری و ادبیات پژوهشی.....	۷
۱-۲- مفاهیم نظری.....	۷
۲-۲- مدل‌های جاذبه و دافعه.....	۸
۳-۲- مدل‌های اقتصادی مهاجرت.....	۱۰
۴-۲- مدل‌های اجتماعی مهاجرت.....	۱۲
۵-۲- مدل سیستمی.....	۱۴
۶-۲- رویکردهای نظری مرتبط با وضعیت مهاجران در جامعه مقصد.....	۱۶
۷-۲- ادبیات تحقیق (سابقه‌ی علمی مسئله).....	۲۰
۳- ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی اتباع غیرایرانی.....	۲۳
۱-۳- مقدمه.....	۲۳
۲-۳- الگوی جغرافیایی سکونت اتباع غیرایرانی.....	۲۴
۳-۳- ساختار سنی و جنسی اتباع غیرایرانی.....	۲۶
۴-۳- میزان شهرنشینی اتباع غیرایرانی.....	۳۴
۵-۳- الگوی اشتغال و فعالیت اتباع غیرایرانی.....	۳۵
۶-۳- وضعیت زناشویی اتباع غیرایرانی.....	۴۲
۷-۳- الگوی سواد و تحصیلات اتباع غیرایرانی.....	۴۳
۸-۳- الگوی باروری اتباع غیرایرانی.....	۴۷
۹-۳- وضعیت برخورداری از بیمه پایه و مکمل اتباع غیرایرانی.....	۴۹
۱۰-۳- نحوه تصرف واحد مسکونی سرپرستان اتباع غیرایرانی.....	۵۰
۴- نتیجه‌گیری.....	۵۱
مرجع‌ها.....	۵۷

فهرست جداول

- جدول ۳-۱- توزیع نسبی اتباع غیرایرانی به تفکیک کشور مبدأ مهاجرتی استان‌های کشور و سهم استان‌ها از اتباع غیرایرانی..... ۲۴
- جدول ۳-۲- توزیع نسبی جمعیت اتباع غیر ایرانی به تفکیک جنس و تابعیت..... ۲۶
- جدول ۳-۳- توزیع نسبی جمعیت در گروه‌های سنی کلان به تفکیک تابعیت..... ۲۷
- جدول ۳-۴- توزیع نسبی جمعیت اتباع غیر ایرانی به تفکیک گروه سنی، جنس و تابعیت..... ۲۸
- جدول ۳-۵- نسبت جنسی اتباع ایرانی و غیر ایرانی به تفکیک استان محل اقامت..... ۲۹
- جدول ۳-۶- توزیع شهرنشینی و روستانشینی اتباع غیرایرانی به تفکیک جنس و تابعیت..... ۳۴
- جدول ۳-۷- توزیع وضع فعالیت اتباع ایرانی و غیرایرانی به تفکیک استان..... ۳۶
- جدول ۳-۸- توزیع وضع فعالیت اتباع ایرانی و غیرایرانی به تفکیک استان..... ۳۹
- جدول ۳-۹- میزان مشارکت اقتصادی، بیکاری و اشتغال جوانان و سالمندان ایرانی به تفکیک شهری و روستایی..... ۴۰
- جدول ۳-۱۰- میزان مشارکت، بیکاری و اشتغال جوانان و سالمندان غیرایرانی به تفکیک شهری و روستایی..... ۴۱
- جدول ۳-۱۱- وضعیت زناشویی به تفکیک اتباع ایرانی و غیرایرانی..... ۴۲
- جدول ۳-۱۲- میزان باسوادی گروه‌های جمعیتی به تفکیک اتباع ایرانی و غیرایرانی..... ۴۴
- جدول ۳-۱۳- سطح تحصیلی گروه‌های جمعیتی به تفکیک اتباع ایرانی و غیرایرانی..... ۴۵
- جدول ۳-۱۴- میزان باروری ویژه سنی و میزان باروری کل اتباع ایرانی و غیرایرانی در سال ۱۳۹۰ و ۱۳۹۵..... ۴۸
- جدول ۳-۱۵- توزیع نسبی برخورداری از بیمه پایه و مکمل اتباع ایرانی و خارجی به تفکیک نوع بیمه..... ۵۰
- جدول ۳-۱۶- توزیع نسبی نحوه تصرف واحد مسکونی سرپرستان اتباع ایرانی و خارجی..... ۵۰

فهرست شکل‌ها

- شکل ۱-۲- رویکرد جاذبه و دافعه اورت لی در تبیین فرایند مهاجرتی..... ۹
- شکل ۳-۱- توزیع سهم اتباع غیرایرانی در استان‌های کشور..... ۲۵
- شکل ۳-۲- توزیع سهم اتباع غیرایرانی در استان‌های کشور..... ۲۶
- شکل ۳-۳- هرم سنی مقایسه‌ای اتباع ایرانی و غیرایرانی به تفکیک استان محل اقامت..... ۳۰
- شکل ۳-۴- میزان شهرنشینی اتباع غیرایرانی..... ۳۵
- شکل ۳-۵- میزان بیکاری استان‌های کشور به تفکیک اتباع ایرانی و غیرایرانی..... ۴۰
- شکل ۳-۶- میزان مشارکت اقتصادی جوانان و سالمندان به تفکیک اتباع ایرانی و غیرایرانی..... ۴۱
- شکل ۳-۷- توزیع نسبی وضعیت زناشویی جمعیت به تفکیک اتباع ایرانی و غیرایرانی..... ۴۳
- شکل ۳-۸- توزیع نسبی وضعیت زناشویی جمعیت به تفکیک اتباع ایرانی و غیرایرانی..... ۴۶
- شکل ۳-۹- میزان باروری ویژه سن به تفکیک تابعیت برای سال ۱۳۹۵..... ۴۹

کلیات

۱-۱- مقدمه و طرح موضوع

یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های تغییرات رشد جمعیت مهاجرت است. مهاجرت در مقایسه با سایر مؤلفه‌های پویایی جمعیت چه از منظر مطالعه تعیین‌کننده‌ها و چه به لحاظ مطالعه فنی و گردآوری داده و اطلاعات از اهمیت بالایی برخوردار است. اگرچه در مطالعه رشد جمعیت، به دلیل حجم تأثیرگذاری مهاجرت بر رشد جمعیت در دوران ثبات تغییرات رشد جمعیتی و همچنین به دلیل مشکلات مرتبط با گردآوری اطلاعات کمتر از سایر مؤلفه‌های پویایی جمعیت در مطالعات جمعیتی و آینده‌نگری جمعیت مورد توجه قرار می‌گیرد، اما تحقیقات مختلف در این زمینه نشان داده است که تأثیر مهاجرت بر رشد جمعیت در برخی از برهه‌های زمانی تعیین‌کننده بوده و در یک مکانیسم پیچیده‌ای عمل می‌کند. به عبارتی، مهاجرت هم به‌طور مستقیم از طریق تغییرات تعداد جمعیت و هم از طریق تأثیر بر سایر مؤلفه‌های پویایی جمعیت در بستر تفاوت‌های اجتماعی و فرهنگی بر رشد جمعیت تأثیرگذار است.

همچنان که اشاره شد، پدیده مهاجرت چه از نظر مهاجرت داخلی و چه از نظر مهاجرت بین‌المللی علاوه بر تأثیر بر رشد جمعیت، ویژگی‌ها و پیامدهایی دارد که بر اهمیت مطالعه آن افزوده است. از این‌رو، مطالعه مهاجرت علاوه بر تأثیر آن بر رشد جمعیت بر پیامدهای اقتصادی، اجتماعی مهاجرت نیز متمرکز است. از منظر رشد جمعیت منطقه‌ای، مهاجرت‌های داخلی در الگوی مهاجرت بین استانی و مهاجرت روستا-شهری تأثیر قابل‌توجهی بر میزان رشد جمعیت استان‌ها به خصوص در دوره ۱۳۶۵-۱۳۷۵ داشته است. مطالعات متعددی نیز در رابطه با عوامل مؤثر بر مهاجرت روستا شهری و پیامدهای آن در مبدأ و مقصد مهاجرتی انجام شده است. اما مهاجرت‌های خارجی به دلیل تفاوت ساختارهای فرهنگی و اجتماعی کشور مبدأ و مقصد و مکانیزم‌های متفاوت و پیچیده تأثیرگذاری آن بر تحولات اجتماعی، اقتصادی و جمعیتی کشور مقصد از اهمیت خاصی برخوردار است. اهمیت این موضوع به اندازه‌ای بالاست که محققان و اندیشمندان حوزه مطالعات مهاجرت به

طرح موضوعاتی همچون وقوع گذار جمعیتی سوم (کلمن، ۲۰۰۶) و نام‌گذاری عصر جدید تحت عنوان عصر مهاجرت (کاستلز و میلر، ۲۰۰۳) پرداخته‌اند.

امروزه مهاجرت بین‌المللی^۱، نقش برجسته و اساسی در پویایی جمعیت، تعادل بازارهای کار، تداوم توسعه و تسریع فرایندهای نوسازی و جهانی‌شدن^۲، پیوند و ارتباطات فرهنگی جوامع مبدأ و مقصد و در نظام جهانی ایفاء می‌کند. از این رو، همه کشورهایی که در معرض مهاجرت‌های بین‌المللی قرار دارند، به دنبال اتخاذ سیاست‌هایی هستند تا بتوانند مدیریت کارآمدی بر پیامدهای اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی مهاجرت خارجی داشته باشند.

با وجود تمرکز بیشتر محققان و سیاست‌گذاران برای مطالعات مهاجرت خارجی و پیامدهای آن در ساختار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، اطلاعات و داده‌های کافی و دقیقی در این رابطه تولید نمی‌گردد. در کشور ایران اطلاعاتی در رابطه با مهاجرین خارج شده از ایران در دسترس نیست و تنها اطلاعات در دسترس که می‌توان بر اساس آن به پدیده مهاجرت خارجی از نظر حجم و اندازه، علل و عوامل و پیامدهای آن پرداخت، اطلاعات سرشماری عمومی نفوس و مسکن است. به عبارتی، مطالعه مهاجرت خارجی در ایران تنها به مهاجرین وارد شده به ایران (تابعیت خارجی) اختصاص داشته و بیشتر در قالب سؤالات و متغیرهایی قابل بررسی است که در سرشماری عمومی نفوس و مسکن گنجانده شده است. فقدان سازمان‌های متولی تولید داده‌های مهاجرت خارجی و عدم تعهد در تولید داده، نبود چارچوب مشخص در تولید اطلاعات و همچنین کمبود منابع و امکانات از موانع گردآوری داده‌ها بوده است.

ایران در بستر تاریخی خود همواره کشوری در معرض جابه‌جایی‌ها و مهاجرت‌های خارجی بوده است، اما در دهه‌های اخیر الگوی علل و ترکیب مهاجرت خارجی سبب شده است تا بیش از پیش به این پدیده توجه گردد و برپیشگیری آن نیز افزوده شود. از منظر مهاجرت خارجی، ایران از میزان قابل توجهی از مهاجرفرستی و مهاجرپذیری بین‌المللی برخوردار بوده است. اگرچه اطلاعات دقیقی از تعداد مهاجرین خارج شده از کشور در دست نیست، اما اطلاعات موجود در رابطه با مهاجرین وارد شده به ایران نشان از تمرکز قابل ملاحظه مهاجران و پناهندگان در ایران دارد. در نیم قرن اخیر مهاجرت خارجی بخشی از جمعیت ایران را تشکیل داده است. در این زمینه سرشماری‌های جمعیتی آمار و ارقامی را در مورد تعداد مهاجران خارجی نشان می‌دهند. بر این اساس در سرشماری ۱۳۳۵، ۴۴۷۶۹ نفر، در سال ۱۳۴۵، ۵۷۱۱۵ نفر و بالاخره در سال ۱۳۵۵، ۱۷۸۹۱۱ نفر مهاجر خارجی در ایران سرشماری شده‌اند. از این رو، در فاصله سال‌های ۱۳۳۵ تا ۱۳۵۵ تعداد مهاجران خارجی در ایران افزایش یافته و حدود ۴ برابر شده است. این تعداد در دهه اول بعد از انقلاب افزایش قابل توجهی یافت و به بیش از ۸۵۰ هزار نفر رسید. بر اساس اطلاعات سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۹۵، حدود ۱ میلیون ۶۵۰ هزار نفر تبعه خارجی در کشور ساکن بوده‌اند. به عبارتی، در طول ۱۰ سال از سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۵، تعداد اتباع غیرایرانی نزدیک به دو برابر افزایش یافته است.

روند تغییرات افزایشی تعداد اتباع غیرایرانی در ایران به دلیل وجود تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی، پیامدهای متفاوتی را به دنبال داشته است. اغلب تحقیقات انجام شده در این حوزه بر این امر اذعان دارند (عباسی شوازی

^۱. International Migration

^۲. Globalization

و دیگران، ۲۰۰۷؛ عباسی شوازی و صادقی، ۱۳۸۸، ۱۳۹۲؛ محمودیان، ۱۳۸۶؛ ستارزاده، ۱۳۸۵؛ جمشیدی‌ها، ۱۳۷۷). این امر به خوبی نشان از ضرورت تداوم انجام مطالعات مرتبط با ابعاد مهاجرت خارجی دارد.

اگرچه تحقیقات متعددی در رابطه با وضعیت مهاجران خارجی در ایران انجام شده است، اما به دلیل تغییرات شرایط اجتماعی، اقتصادی و جمعیتی مهاجران خارجی مطالعه مداوم تغییرات در حجم و اندازه، ویژگی‌های اقتصادی همچون مشارکت اقتصادی، وضعیت اشتغال و بیکاری، ویژگی‌های اجتماعی همچون سطح تحصیلات و خاستگاه سکونتی، تأمین اجتماعی، ویژگی‌های جمعیتی همچون تحولات ساختار سنی، باروری ضرورت انجام تحقیقات بیش‌تر و جامع‌تر را نمایان می‌سازد. مطالعه توزیع جغرافیایی ملی و منطقه‌ای این ویژگی‌ها به سبب وجود تفاوت‌های منطقه‌ای ناگزیر است. چراکه این امر بر تسهیل اعمال اقدامات و سیاست‌های مداخله‌ای از طریق زمینه‌های شناختی مؤثر است.

از این رو، هدف اصلی این پژوهش پاسخ به این سؤال اساسی است که ویژگی‌های اقتصادی (ساختار مشارکت اقتصادی و اشتغال)، اجتماعی (سطح تحصیلات، خاستگاه سکونتی، تأمین اجتماعی و ...) و جمعیتی (ساختار سنی و جنسی، وضعیت باروری، ...) اتباع غیرایرانی از چه ترکیبی برخوردار است؟ ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی مورد مطالعه مهاجران خارجی تا چه حدی با ویژگی‌های اتباع ایرانی انطباق دارد؟ تفاوت‌های منطقه‌ای این ویژگی‌ها از چه الگویی برخوردار است؟

۱-۲- اهمیت و ضرورت موضوع پژوهش

مهاجرت به دلیل یکی از مؤلفه‌های تأثیرگذار در رشد جمعیت، همواره در کانون توجه محققان جمعیت‌شناسی و سیاست‌گذاران بوده است. افزون بر این، پیامدهای غیرجمعیتی این پدیده در جامعه مبدأ و مقصد و لزوم توجه بدان بر اهمیت مطالعه آن افزوده است. همچنان که اشاره شد، مهاجرت داخلی به دلیل تغییر در توازن جمعیت در مناطق مختلف یک کشور و لزوم ایجاد توازن اقتصادی و اجتماعی در مناطق همواره یکی از ارکان برنامه‌ریزی‌های اجتماعی و جمعیتی بوده است. اختصاص بندهای ۹، ۱۰ و ۱۱ سیاست‌های کلی جمعیت به بحث مدیریت توازن جمعیتی مناطق و لزوم سرمایه‌گذاری در مناطق مختلف کشور برای پیشگیری از جابه‌جایی‌های جغرافیایی اهمیت توجه به این موضوع را نشان می‌دهد.

با استناد به مطالب اشاره شده، لزوم مدیریت مهاجرت‌های داخلی نمایان است. در عین حال توجه به مهاجرت خارجی و سیاست‌گذاری در رابطه با مدیریت آن از مهاجرت داخلی اهمیت استراتژیک‌تری دارد. مهاجرت خارجی به دلیل تفاوت‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و جمعیتی مهاجران خارجی با جمعیت کشور مقصد پیامدهایی را به دنبال دارد که توجه برنامه‌ریزان استراتژیک را نیز معطوف ساخته است. اطلاعات مهاجرت خارجی نشان از رشد ۱۰ درصدی مهاجران بین‌المللی در بن سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۵ بوده است. به عبارتی، تعداد مهاجران بین‌المللی از ۲۲۱ میلیون نفر به حدود ۲۴۳/۷ میلیون نفر افزایش یافته است که حدود ۳/۳ درصد جمعیت کشورها را تشکیل می‌دهد (گزارش مهاجرت جهانی سازمان ملل متحد، ۲۰۱۸). کانون اصلی مهاجران خروجی به ترتیب در کشورهای اروپا، آسیا و آمریکای شمالی قرار دارد. این مهم نشان از اهمیت

روزافزون پدیده مهاجرت بین‌المللی دارد که اغلب کشورهای جهان به‌ویژه کشورهای اروپا، آسیا و آمریکای شمالی با آن مواجه هستند.

بنا بر این امروزه مهاجرت بین‌المللی به یک موضوع مهم و عمده در مباحثات و سیاست‌های عمومی در عرصه بین‌المللی و داخلی تبدیل شده است. در عرصه بین‌المللی سازمان‌ها، اتحادیه‌ها و کنوانسیون‌های بین‌المللی زیادی فعالیت‌های خود را معطوف به این موضوع کرده‌اند. در عرصه داخلی نیز سیاست مهاجرتی به یکی از ابعاد و انواع سیاست‌گذاری‌های کلان کشورها تبدیل شده است که دولت‌ها متولی آن می‌باشند. سیاست مهاجرتی را می‌توان به منزله مجموعه‌ای از اهداف، راهبردها، رویکردها، رفتارها و اقداماتی دانست که از سوی دولت در خصوص جریان‌های مهاجرتی و وضعیت مهاجران در یک جامعه اتخاذ و اجرا می‌شود.

پناهندگی یکی از اشکال مهاجرت‌های بین‌المللی است که به زعم اکثر اندیشمندان اجتماعی و جمعیتی تأثیر بیشتری بر بافت فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی کشور مقصد دارد. بر اساس گزارش سازمان ملل متحد (۲۰۱۸)، در مجموع ۲۲/۵ میلیون نفر پناهنده وجود دارد که سوریه (۵/۵ میلیون نفر)، افغانستان (۲/۷ میلیون نفر) به ترتیب بیش‌ترین تعداد پناهنده را به خود اختصاص داده است. کشورهای ترکیه، پاکستان، لبنان و ایران ۴ کشوری است که بیش‌تر پناهنده را در سال‌های ۲۰۱۵-۲۰۱۶ در بر داشته است. گذشته از برتری تعداد پناهندگان کشور سوریه به دلیل تضادهای سیاسی در سال‌های اخیر، برای یک دوره متمادی (۳۰ سال) کشور افغانستان به عنوان مهم‌ترین کشور مهاجر فرست جهان که عمدتاً پناهنده بوده‌اند را لقب گرفته بود. ناپایداری سیاسی، عدم امنیت، تضادهای قومی، فقر و فشارهای اقتصادی موجب شکل‌گیری روندها و الگوهای مهاجرت از کشور افغانستان شده و ایران به عنوان کانون اصلی پناهنده‌پذیری از این کشور محسوب شد. با توجه به تغییر سیاست مهاجرتی ایران از سیاست پذیرش و ادغام به سیاست مداخله فعال برای جلوگیری از جریان‌های مهاجرتی یا حفظ آن‌ها در مرزها و در مورد پناهندگان افغانی سیاست بازگشت اتباع افغانی، می‌توان اتباع افغانی را به عنوان مهاجر خارجی تلقی کرد.

با توجه به مواجهه قابل توجه کشور ایران در مقابل مهاجران خارجی (اتباع غیرایرانی که تعداد آن‌ها بر اساس نتایج سرشماری ۱۳۹۵، ۱/۶۵ میلیون نفر است)، لزوم توجه و سیاست‌گذاری برای مدیریت مهاجران خارجی در ایران برای مواجهه با آن و مدیریت پیامدهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و جمعیتی از اهمیت و ضرورت بالایی برخوردار است. پرواضح است که پایه و اساس سیاست‌گذاری مهاجرتی شناخت ابعاد و ویژگی‌های مهاجران خارجی است. اگرچه اطلاعات کاملی در رابطه با مهاجران خارجی در ایران وجود نداشته و با محدودیت مواجه است، اما علیرغم وجود کم‌شماری، سرشماری عمومی نفوس و مسکن یکی از مهم‌ترین منابع داده‌ای است که در بررسی ویژگی‌های مهاجران خارجی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این راستا، هدف اصلی این پژوهش مطالعه ویژگی‌های مهاجران خارجی از منظر اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی است.

۱-۳- اهداف پژوهش

هدف اصلی این پژوهش مطالعه ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی اتباع غیرایرانی و مقایسه تطبیقی آن با ویژگی‌های اتباع ایرانی است.

هدف اصلی این پژوهش با جزئیات در قالب اهداف زیر مطرح می‌گردد :

- مطالعه ویژگی‌های ساختار سنی جمعیت اتباع غیرایرانی و مقایسه آن با ویژگی‌های ساختار سنی جمعیت اتباع ایرانی در سطح ملی و استانی.
- مطالعه ویژگی‌های تحصیلی جمعیت اتباع غیرایرانی و مقایسه آن با ویژگی‌های تحصیلی جمعیت اتباع ایرانی.
- مطالعه ویژگی‌های ساختار اشتغال (مشارکت اقتصادی، میزان اشتغال و بیکاری) جمعیت اتباع غیرایرانی و مقایسه آن با ویژگی‌های ساختار اشتغال جمعیت اتباع ایرانی در سطح ملی و استانی.
- مطالعه توزیع منطقه‌ای یا جغرافیایی جمعیت اتباع غیرایرانی.
- مطالعه الگوی باروری سنی و میزان باروری به تفکیک خاستگاه سکونتی در بین اتباع غیرایرانی و اتباع ایرانی.
- مطالعه وضعیت برخورداری از تأمین اجتماعی (بیمه پایه و بیمه مکمل) اتباع غیرایرانی.
- مطالعه وضعیت زناشویی اتباع غیرایرانی و مقایسه تطبیقی با وضعیت زناشویی اتباع ایرانی.

۱-۴- روش پژوهش

روش تحقیق این پژوهش به روش تحلیل ثانویه است. همان‌طور که اشاره شد، یکی از مهم‌ترین موضوعاتی که در انجام تحلیل‌های مرتبط با مهاجرت قابل توجه است، دسترسی به اطلاعات مهاجرتی است. در ایران، اطلاعات مهاجران خارج شده از ایران در دسترس نیست و منظور از مهاجرت بین‌المللی در این پژوهش، شامل مهاجران خارجی در ایران است که با استفاده از متغیر تابعیت استخراج شده‌اند. مهم‌ترین منبعی که اطلاعات داده‌ای را برای این پژوهش فراهم ساخته است مشتمل بر دو نوع مجموعه داده است؛ داده‌های سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵ و اطلاعات طرح آمارگیری بهره‌مندی از خدمات سلامت ۱۳۹۴.

مهاجران خارجی با تکیه بر اطلاعات سرشماری عموم نفوس و مسکن ۱۳۹۵ و طرح آمارگیری بهره‌مندی از خدمات سلامت استخراج شده و سپس ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی، جمعیتی و سلامت مورد مطالعه قرار گرفته است.

متغیرهای مرتبط با ساختار سنی و جنسی (توزیع سنی و جنسی، هرم سنی، نسبت جنسی)، ویژگی‌های تحصیلی (میزان باسوادی، سطح تحصیلات)، ساختار مشارکت اقتصادی (میزان مشارکت اقتصادی، میزان اشتغال و میزان بیکاری)، وضعیت زناشویی، وضعیت باروری (میزان باروری کل و میزان باروری ویژه سنی به تفکیک خاستگاه سکونتی)، توزیع منطقه‌ای و خاستگاه سکونتی از داده‌های سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵ استخراج شده است. همچنین متغیر وضعیت تأمین اجتماعی (برخورداری از بیمه پایه و مکمل) نیز از اطلاعات طرح آمارگیری بهره‌مندی از خدمات سلامت ۱۳۹۴ بوده است.